

Politika identity a konstrukce sexuality

1. Představte diskusi o problémech kolektivních identit. V čem se shodují a naopak liší koncepty a argumentace různých autorů a autorek ohledně kolektivních práv a nároků kulturních skupin na společenské uznání? Za jakých podmínek má podle různých autorů a autorek kolektivní uskupení/komunita nárok na uznání?

Texty:

Taylor, Charles. (2001). Politika uznání. In: *Multikulturalismus: zkoumání politiky uznání*. Praha: Filosofia.

Fraser, Nancy. (2004). Sociální spravedlnost ve věku politiky identity: přerozdělování, uznání participace. In: Fraser, Nancy – Honneth, Alex. *Přerozdělování nebo uznání*. Praha: Filosofia.

Habermas, Jurgen. (2001). Boje o uznání v demokratickém právním státě. In: Taylor, Charles. In: *Multikulturalismus: zkoumání politiky uznání*. Praha: Filosofia.

Šmausová, Gerlinda. (2002). „Proti tvrdošíjně představně o ontické povaze gender a pohlaví“. In *Sociální studia 7: Politika rodu a sexuální identity*. Brno: FSS MU. s. 15-28.

Jagose, Annamarie. (2004). „Limits identity“. In: *Lesby – by – by*. Bratislava: Aspekt. s. 353-366.

Stedfeldt, Eike. „Zrušte gaye!“

Taylor ve své Politice uznání argumentuje, že je velmi důležité to, co je dobré pro komunitu. Ta stojí nad jedincem, kolektivní zájmy jsou důležitější než zájmy jednotlivce. Taylora tak můžeme označit za představitele komunitarismu. Stát musí umocňovat zájmy komunit (kterých ve státě může být více) a tyto otázky aktivně řešit. Taylor zastává tzv. koncept kolektivního dobra.

Důležité pro nás je uznání = základní lidská potřeba, zneuznání pak charakterizuje jako diskriminaci. Taylor hovoří o tom, že uznání se člověku dostane jedině zvenčí. Tj. potřebujeme, aby uznání bylo artikulováno od jiných lidí. Identita je tedy podle Taylora dialogický proces. Pokud dojde ke zneuznání, identity se nemůže rozvinout (to tvrdí i Warner). Uznání je procesem sebeuvědomění, je důležité ve smyslu identity a je subjektivní záležitostí.

Taylor klade do protikladu koncept univerzální důstojnosti a politiku difference. Jedinečnost individuálních i politických identit je důležitá, a to hlavně pokud je vystavena systematické diskriminaci. Kritizuje politiku difference zastávanou liberalismem. Liberalismus je podle něj slepý k rozdílům, nebere v potaz odlišnou startovní pozici, kterou jedinci ve společnosti mají. Liberalismus je také dle Taylora skeptický ke kolektivním cílům a zájmům, kolektivitu bere jako ohrožení

individuálních práv. Taylor urguje, že tento typ liberalismu nemůže zajistit přežití všech kultur – je tedy zastáncem politiky multikulturalismu (politiku difference tak přeformuloval do multikulturalismu).

- **Teorie multikulturalismu** – pokud to povaha dobra vyžaduje, pak kolektivní práva mohou být nadřazena právům subjektivním. Jediný způsob, jak dosáhnout rovnováhy ve společnosti – musí to být pouze dočasná opatření, která budou vyrovnávat předchozí křivdy. Aby tato kultura přežila, je nezbytné, aby byly nastartované kolektivní opatření = Snaží se vnímat ideál kultury kulturu, která je multikulturní, rozmanitá ve smyslu rozdílnosti.

Proti sobě staví dvě pojetí liberalismu – 1. Slepý k rozdílům (stejně podmínky pro všechny, nedíváme se na specifičnosti, kolektivní zájmy – jen zájmové skupiny, které odporují principu rovnosti => je diskriminační, preferuje dominantní diskurz univerzálních mladých, schopných, patriarchálních) / 2. Multikulturalismus (stát musí aktivně podporovat a vytvářet podmínky k rozvoji menšin)

Společnost není neutrální prostor, kde všichni mají stejnou startovní čáru – pozice, moci, duševní a psychické schopnosti vytváří nerovný terén.

Politika difference – uznání všech práv odlišného jedince, který je asimilován nebo diskriminován, a to je třeba napravit. Taylor ještě k PD přidává: (1) pokud zavedeme kvóty, tak jediné dočasné -> pokud jsou nějaká zvýhodnění zavedena trvale, vede to k utváření nových hierarchií. Kolektivní zájmy tak můžeme nadřadit, nicméně pouze dočasně. (2) Pokud zavedeme zvýhodnění, musí napravovat křivdy.

Např. zavedeme-li koncept registrovaného partnerství pro g/l páry, je to pro Taylora ok, ale toto partnerství musí být zavedeno pouze dočasně, poté by plynule přecházelo v manželství.

Taylor říká, že hodnoty jsou definovány jako tzv. normální X pokud vycházíme z multikulturalismu a politiky difference všimneme si, že tyto hodnoty nepatří všem.

- o vychází rovněž z universalismu, a to v tom smyslu, že všichni lidé mají být uznáváni pro svou jedinečnou identitu
- o Taylor však upozorňuje, že uznání zde znamená něco jiného než v případě politiky universalismu: uznávána má být jedinečnost (jedinečná identita) jedince či skupiny, tj. zvláštnost vzhledem k ostatním
- o odmítána je jakákoli forma diskriminace
- o Taylor podotýká, že v poslední době byl požadavek této koncepce rozšířen -různým kulturám se má dostávat stejného respektu

Proti politice difference stojí politika universalismu: která naopak vyzdvihuje práva a zájmy jednotlivců nad práva a zájmy kolektivní, kdy jedinec je definován jako občan se stejnými právy a svobodami, kdy ale nejsou zohledňovány skupinové difference jednotlivců. → Taylor tak zároveň kritizuje universalismus jako neschopný uznávat rozdílnosti a tudíž vedoucí k homogenizaci; zároveň tak kritizuje i klasický liberalismus založený na individualizaci a právech jedinců; poukazuje na to, že oba přístupy jsou založeny na tom, že to, co je ve společnosti normální a neutrální je definovanou většinou, která z toho profituje:

- o základem je idea, že je třeba vážít si všech lidí rovným dílem
- o zdůrazňuje, že „důstojnost je něco, co náleží všem občanům, a svým obsahem směřuje k přizpůsobení a vyrovnání práv a nároků;
- o rovné nároky jsou někdy vztahovány pouze k občanským právům a k volebnímu právu, některými teoretiky i k socioekonomické sféře
- o pojetí tedy směřuje k něčemu, co je stejné pro všechny (tj. identický soubor práv a svobod)
- o jako cenný je vyzdvihován univerzální lidský potenciál, který zajišťuje každému úctu

Kritika Taylora:

1. Homogenizuje skupiny, nezabývá se jejich vnitřní diverzitou
2. Habermas vyčítá Taylorovi, že konzervuje společnost X společnost se ale proměňuje
3. Zvýhodnění skupin a jedinců je pro Taylora automatické X skupina by se měla sama zasazovat o svá práva
4. Neřeší individuum – chce vůbec jedinec být členem skupiny? Kdo je (a není) členem je u Taylora definováno zvenčí.

Habermas uznává individualismus. Jedinec je ve státě nejdůležitější, stát má ochraňovat jeho práva (koncept deliberativní demokracie). Naplnění kolektivních práv se tak pro Habermase má dít prostřednictvím naplňování práv jedince. Jedinec se musí cítit jako autor svých práv a musí je být schopen artikulovat (stejně tak skupina). Kritizuje Taylora za jeho koncept kultury jako svébytné jednotky. Žádná kultura dle Habermase není „konzervace druhu“ -> kultura se mění, je to proces, je fluidní. Právě proto je třeba deliberativní demokracie a neustálého vyjednávání pozic mezi jedinci. Navíc kolektivita je neohrazená a stále proměnlivá – není tak možné hájit kolektivní práva- není tak možné mluvit o jednoznačné kolektivitě. Na rozdíl od Taylora Habermas vidí vnitřní diverzitu jakékoli kolektivity. Habermas si je vědom, že kolektivní práva většinou stojí proti liberálním právům (jedince) proto chce deliberativní demokracii -> vždy vyjednávání.

Habermas také podotýká, že příslušníci skupin, které se od jiných kolektivů liší tradicí, formou života, etnickým původem atd., od ostatních kolektivů odlišovat chtějí, právě proto, aby si zachovali a rozvinuli svou identitu. Jestliže se tato skupina dokáže identifikovat jako skupina a dokáže artikulovat svá práva nebo naopak svá chybějící práva, pak má nárok na uznání jako kolektivní identita. Navíc je třeba, aby se jedinec svobodně rozhodl, zda do kolektivity bude patřit.

Cílem má být ochrana jedinců, kteří se dobrovolně hlásí k různým identitám, boj je záležitostí jedince, ten může vymáhat jen ta práva, která jsou dostupná všem členům společnosti (nikoli žádná speciální). Tzv. rovnoprávná koexistence více forem života. Podle Habermase vždy, pokud je uznána nějaká kolektivita a skupinovitost, musí se se skupinou zacházet stejně jako s většinou. Tj. *Habermas by se zřejmě např. ke konceptu RP nestavěl pozitivně*. Habermas dále proti kolektivní identitě argumentuje takto: kolektivita opět fraktalizuje a někoho tedy vylučuje, centruje moc a opět se zde vytváří hierarchie.

Je zastáncem diskursivního modelu demokracie, tj. procesu neustálého vyjednávání a hledání konsensu; cílem ale není ochrana abstraktních identit, nýbrž ochrana jedinců, kteří se k určité identitě hlásí - cílem je zde možnost volby; boj proti útlaku a prosazování určité identity je záležitostí jedince (zároveň zde nebere v otázku problém moci), který ale pro sebe nesmí požadovat žádná speciální práva, která by nebyla dostupná všem (zde se shoduje s Fraser)

- zajištění práv pro kolektivní identity podle Habermase:
 - o nutná artikulace (vyjádření) jednotlivých kultur - kultury samy musí artikulovat svá práva, potřeby aj., tím je zpolitizovat a vydobýt si tak své právo na uznání.
 - o není možné ochraňovat kulturu či určitou skupinovou identitu, nýbrž vždy pouze hájit práva individuálních jedinců, kteří se takto identifikují (tedy jsou členy kolektivních identit); skupiny nemohou být podle Habermase nositeli kulturních práv; stát má ochraňovat individuální práva jedinců náležících k dané kultuře uprostřed deliberativní demokracie (jedinci sami se musí cítit jako autoři svých práv); na konkrétním případě homosexuality by tak v Habermasově pojetí neměl stát ochraňovat „homosexualitu jako takovou“, ale garantovat rovná práva i pro gaye a lesby
- cíl = rovnoprávná koexistence forem života, kdy uznání skupiny či kultury není založeno na její zvláštní hodnotě pro majoritní společnost

Kritika Habermase:

Jeho individualismus nereflektuje problematiku moci (kdo má možnost vyjednávat, slyšet, kdo je umlčován) a skutečnost, že právě ti, co jsou diskriminováni, mají nejmenší zdroje a nástroje k artikulaci svých potřeb a práv

Fraser mluví o uznání jako o součásti sociální spravedlnosti, kterou Fraser rozděluje na: ekonomické přerozdělování a uznání. Fraser říká, že je třeba tyto proudy spojit, tj spojit ekonomickou i kulturní stránku. Zásadní je pro ni pohled právě na marginalizované skupiny: Proč zrovna ony trpí diskriminací? Vztít si, v jaké jsou ekonomické třídě (Marx) a jaký mají sociální statut (tady uznání – Weber). Navrhuje i řešení, tzv. *dvoudimenzionální koncept spravedlnosti* = politika uznání + přerozdělování. Vždy je podle ní důležité uvědomit si oba aspekty sociální (ne)spravedlnosti: (1) proč je daná skupina lidí zneuznaná a společensky marginalizovaná (politika uznání) a (2) k tomu připojit ekonomický aspekt, tj. jak a proč dochází k znevýhodnění této skupiny v ekonomické sféře (přerozdělování). Oba tyto koncepty jsou původní a najdeme je všude, jen v rámci různých kategorií je jejich poměr různý. Normativní jádro této koncepce pak spočívá v představě *participační parity* = spravedlnost realizovatelná jen tak, když všichni členové a členky společnosti mají možnost ucházet se o právo participace na společnosti¹. Aby se mohla uplatnit participační parita, musejí být splněny dvě podmínky: (1) ekonomické přerozdělování musí vycházet z hlasování a musí být nezávislé, (2) institucionalizované kulturní hodnotové vzorce musí prokázat všem participujícím rovný respekt a zaručovat jim rovnost příležitostí při získávání společenské vážnosti.

Fraser argumentuje uznání jinak než Habermas a Taylor. Uznání (zespolečenštění) je něco, co si člověk nemůže vyřídit sám, zneuznání je totiž důsledkem hierarchizovaných institucí, není to o individuálním sebeuskutečnění. Fraser to vysvětluje na tzv. *statusovém modelu uznání*. V tomto modelu je zneuznání něco, co tvoří institucionalizovaný vztah podřízenosti a provinění vůči spravedlnosti. Zneuznání je tak vytvářeno společenskými institucemi, nejde o nějakou psychickou deformaci nebo zabránění mravnímu sebeuskutečnění. Institucionální a kulturní vzorce se tak podle Fraser musí zkoumat: musíme vědět, jaké dopady mají na sociální aktéry (proč je heterosexuality nad homosexualitou, jaké to má dopady atd.). Prostředky na toto zkoumání jsou právě: statusový model a participační parita.

Kolektivní identitu vnímá Fraser negativně. Fraser chce dekonstruovat diskriminující kategorie, tedy např. nechce skupině homosexuálů zlepšovat její postavení nějakými právními opatřeními, ale chce nejdříve nabourat koncept homosexuality jako odlišnosti. Jen tak se, dle Fraser, dá dosáhnout participační parity. Kolektivní identita tak v pojetí Fraser není dostačujícím konceptem pro napravení

¹ I v ideálním případě je principem participační parity zrušení všech hierarchií ve společnosti a vytvoření sociálních aktérů, kteří budou mít rovný přístup a možné rovnocenné uznání. PP Dává možnost nikoli povinnost (na rozdíl od Habermase) podílet se na moci, ale není to automatické. Všichni mají mít možnost se pokusit o to, aby se podíleli – o podíl na moci se tedy jedinec musí aktivně zasazovat. Princip PP: 1. formulace mých práv nesmí omezovat nikoho jiného, 2. institucionální kulturní vzorce musí zajišťovat všem rovný respekt. Fraser navíc rozlišuje respekt a úctu: respekt musí mít všichni, úctu si musí zasloužit – ale všichni mají právo a možnost o ni usilovat.

rozdílů ve společnosti. Je třeba dekonstruovat kategorie, uvědomit si příčiny znevýhodnění a úplně narušit koncepty jinakosti.

Kritiku kolektivních identit předkládá např. **Gerlinda Šmausová** (Proti tvrdošijné představě o ontické povaze genderu a pohlaví) a **Eike Stedfeldt** v článku *Zrušte gaye!* Nicméně text Stedfeldt je velice rigidní – gayství pak nedovoluje jinou interpretaci než tu, že se gayové mají stavět proti heterosexuality i svých chováním – tj. nemají třeba chtít děti, mají žít jiným životním stylem atd. – tzv. kritika dovnitř hnutí.

Gerlinda Šmausová ve svém textu kritizuje sociologii za to, že udržuje kategorie ženy a muže. Gender jako druhá kategorie, navíc neměnná, určuje stereotypy. Ale generové role se mění a nejsou dichotomické. Sociologie pak sice uznává nedichotomie a měnnost generových nebo sociálních rolí, nicméně dále s nimi pracuje esencialisticky a dichotomně. Poskládat si identitu tak, jak chceme, potom také nejde, protože tu jsou instituce, které nás pořád někam tlačí.

Annamaria Jagose ve svém textu *Limity identity* mluví o tzv. etnický model, který dovoluje vytvoření kolektivní identity. EM chtěl nastolit alespoň rovnost etnických práv. Etnický se jmenuje proto, že analogicky se dají např. homosexuálové označit za menšinu, tj. najít u nich kolektivní identitu, kterou mají etnické skupiny. Do tohoto modelu se ale někteří lidé nevejdou, otázkou zůstává, zda je dobře či špatně argumentovat u g/l kolektivní identitou: (1) - není pravda, že by všichni měli stejný názor a chtěli stejné věci, (2) + argumentovat v těchto koherentních a ucelených kategoriích fungovalo, (3) - model naráží na sexistické stereotypy (lesby nemohou mít takový a takový sex atd.).

Jonathan Katz zase argumentuje, že (4) – nadřazování g/l komunity vede zas a jenom k patriarchátu, tj. ke škatulkování a naopak k nadřazení g/l sexuality nad ostatní „deviace“ neboli jiné formy sexuality – ty jsou pak opět marginalizovány.

Proti etnickému modelu Jagose staví model emancipační. Jako příklad uvádí 70. léta a vznik hnutí tzv. politických leseb – v tomto hnutí nešlo o ženskou sexualitu, je to politické gesto, v němž se ženy vymezují vůči mužům, nicméně to neznamená, že se intimně stýkají se ženami. Jde o podkopání generového řádu, nikoli o sexuální orientaci jako takovou (s tím by mohl souhlasit i Stedfeldt, nikoli však proto, že by byl liberální, ale spíše proto, že je velice rigidní).

2. Vysvětlete, co znamená „heteronormativita“ a „povinná heterosexuality“. Objasněte, jak tyto koncepty fungují ve společnosti, na koho a jak působí a jaké mají důsledky. Představte alespoň tři autory/autorky, kteří se k těmto konceptům vztahují a diskutují/analyzují je ve svých textech.

Texty:

Rupp, Leila. (2001). *Vytoužená minulost: Dějiny lásky a sexuality od příchodu Evropanů po současnost*. Praha, OWP. Orig. Chicago U Press, 1999.

Harding, S. (1983). Why Has The Sex/Gender System Become Visibly Only Now? In: *Discovering Reality. Feminist perspectives of Epistemology, Methaphysics, Methodology and Philisophy of Science*.

Katz, Jonathan. (2013). *Vynález heterosexuality*. GRPV, 2.

Šmausová, Gerlinda. (2002). „Proti tvrdošíjně představě o ontické povaze gender a pohlaví“. In *Sociální studia 7: Politika rodu a sexuální identity*. Brno: FSS MU. s. 15-28.

Ondrisová, M. Šípošová, I. Červenková, P. Jojart a G. Bianchi, eds. (2002). *Neviditelná menšina: Čo (ne)vieme o sexuálnej orientácii*. Bratislava: Nadácia občan a demokracia.

Foucault, M. (1999). *Dějiny sexuality*. Herrmann & synové. ISBN 80-238-5090-3.

Heteronormativita je představa, že jediná společensky přijatelná sexuální orientace heterosexuální – tedy intimní soužití s osobou opačného biologického pohlaví. Opozičně je proti heterosexuality postavená homosexualita, nicméně toto binární rozdělení je falešné. Rozdělení stojí na bipolaritě žena – muž X pokud narušíme tyto kategorie, narušíme i celý koncept sexuální orientace.

Leila Rupp se ve svém textu *Vytoužená minulost* zabývá dějinami sexuality. Píše o tom, že co se sexuality týče, máme záznamy pouze o mužích -> opět je tedy mužská sexualita považována za aktivní, zatímco ta ženská stojí proti. Ženský obraz sexuality se vytrácí, sexualita ženy je brána za pasivní.

Jonathan Katz se na historické pojetí homosexuality a heterosexuality dívá konkrétněji. Sexualita pro něj není ahistorická a už vůbec ne neměnná. Katz mluví o tzv. vynálezu heterosexuality v 2. polovině 19. Století. V této době se vůbec tento pojem poprvé objevil. Vedly k tomu, podle Katze, celospolečenské změny: proměnilo se vnímání těla. To už nebylo bráno pouze jako reprodukční nástroj, do vztahů se dostala touha. Tím se vlastně vytváří deviantní vztah (už tu sex není jen pro reprodukci, ale pro potěšení). Heterosexuál byl tak člověk, který sex, ale už ne reprodukci -> tj. žádal sexualitu pro potěšení (Kiernan 1982, USA). Kiernan definoval „čisté homosexuály“ jako osoby, jejichž „obecný duševní stav je stavem opačného pohlaví“. Definoval tedy homosexuály jejich odchylkou od genderové normy. Kiernanovi heterosexuálové projevovali dvojí odchylku, jak od genderových, tak od rozmnožovacích norem.

Ještě předtím však byla vynalezena homosexualita: „Slovo *homosexuál* pocházející od emancipátora homosexuality si Krafft -Ebing a další pozdně viktoriánští němečtí muži medicíny (a později i američtí lékaři) přivlastnili a frankensteinovsky jím pojmenovávali, odsuzovali a prosazovali vlastní právo regulovat skupinu homoerotických stvoření, jež se právě začínala vynořovat v barech, tančírnách a v ulicích větších měst jejich zemí.“ Pojmenování sexuálního devianta zároveň vymezilo novou normu – novou heterosexualitu.

Povinná heterosexualita je koncept, který je nástrojem pro udržování asymetrické genderové struktury, která je základem patriarchy. **Gerlinda Šmausová** dodává, že kontrola sexuality a normativní řízení je součástí mocenských praktik. Heterosexualita usměrňuje pud, který by se bez toho stal neřízeným a perverzním. Povinná heterosexualita zvyšuje šance na reprodukci a prokreaci, a je tak dobrým nástrojem státu. Ten ji využívá jako normu, aby mohl kontrolovat a ovládat stav a počet obyvatelstva, píše Šmausová.

Dále:

- o kritizuje, že pohlavní identita je brána jako jednotná identita – neměnná genderová identity, kterou dostaneme při narození
- o kritizuje ontologickou přirozenost a poukazuje na to, že je to konstrukt
- o jaký termín používá na svou kritiku genderu? Kritizuje českou sociologii
- o její článek je kritikou české genderové sociologie za to, že na jednu stranu neustále pracuje s tím, že gender je konstrukt, ale ve finále pracuje s genderem jako s druhou přirozeností
- o diskurs je ve své podstatě binární, tedy heteronormativní
- o udržování diskurzu se děje takto: Hegemonní muži – jsou to muži v biologických pozicích moci, žena klidně může být hegemonní muž – musí zastávat pozici, prostřednictvím, které může uchovávat heteronormativní a hegemonní řád; jde proti argumentu, že naše politická kultura bude lepší, když v našem parlamentu bude větší zastoupení žen – a priori předpokládáme, že ženy, které tam dosadíme, tam budou jako ženy za ženy, že se budou chovat jako ženy
- o snaží se kategorie muž a žena vyprázdnit a ukazuje, že mohou být naplněny nekoherentní identitou
- o žena může být hegemonní muž v případě, že bude přebírat symbolicky, strukturálně hegemonní diskurs jednotné identity, která bude ukotvovat status quo
- o co je nejběžnější nejstereotypnější představa patriarchy? Že vládou muži – je scestná kritika, kritizovat bílé hegemonní muže za patriarchát, protože se na tom v podstatě sami podílíme
- o co je gender? Kategorie genderu je otázkou moci – kategorie muž žena se dá vyprázdnit, ale ve finále je gender o mocenské hře – dominanci x submisi

- o genderově nekoherentní identita existuje – rozmanitost, která existuje předtím, než ji svážeme do těch kategorií (viz Warner – dítě nevyrůstá v genderově neutrálním prostředí)
- o policistka s obuškem – narušování kategorií, které ve společnosti máme, jde o rozpouštění genderových identit
- o své argumenty aplikujeme na přírodu a zpětně naturalizujeme společnost – takto se děje naturalizace pohlaví v jeho binárnosti
- o existuje rozmanitost a společnost ji svazuje do těch binarit
- o nekoherence je v nevejití se do kategorií – přetékání kategorií (Joanne Scott)
- o i jejich znalosti toho, že jsou v přírodě nějaké samice a samci jsou produktem lidského vědění
- o pro veřejnost hovoří status quo a my se musíme vyzbrojit argumenty

Každé individuuum s „normální biografií“ během svého života dočasně zaujalo perspektivu „druhého“ genderu, takže je schopné rozumět perspektivám obou rodů a také oba hrát. Bez tohoto mechanismu by komunikace mezi oběma gender nebyla vůbec možná! Ve skutečnosti hrají všichni všechny role, v závislosti na rodové konstrukci sociálního kontextu.

Jedinec s „normální biografií“, která je vybavená inherentním nátlakem k heterosexuality, nakonec volí jednu genderovou identitu. Tato identita není bytostná (ontická), ale spočívá v tom, že se neustále zdůrazňuje onen minimální rozdíl v přirozených tělesných znacích, např. kosmetikou, oblečením apod.

Přirozená reprodukce, která dosud předpokládá existenci dvou pohlaví, je sice nutným předpokladem trvání společnosti, život jedinců ale ani zdaleka nedeterminuje, zvláště proto, že většina dosavadních společností vždy přísně určovala, kdo a jak smí a má reprodukci zjišťovat. Zdůrazňování biologické difference žena mužů má společenskou, nikoli biologickou funkci.

V přírodních vědách se ustavila ontická (neměnná, přirozená, bytostná) difference pohlaví muž/žena, a to tak, že se potlačuje shoda ve tvaru a stavbě těla a vyzdvihuje se nepatrný rozdíl ve vnější konstrukci, promítaný do falického symbolu.

Sociální vědy poukazem na socializaci k genderovým rolím bohužel nedekonstruovaly pojem „pohlaví“ a navíc začaly kladně potvrzovat genderovou skutečnost – ustálila se ontická sociologická představa gender: výchova k muži/ženě implikuje celoživotní neměnné chování jako muž/žena, genderové role sice nejsou vrozené, ale během života se stávají jakousi druhou přirozeností.

=> zvěčnění kategorií pohlaví a gender

Genderově-sexuální společenský řád (Sandra Harding) – tři roviny udržování genderového řádu:

1. symbolické univerzum (genderový dualismus, hierarchizace kategorií, nadřazenost mužství, soukromé a veřejné, to vše jako výsledek působení hegemonních praktik mužských mocenských spolků, navíc moc sama si připisuje mužský gender)
 2. společenská dělba práce (normativní konstrukce sloužící k legitimizaci nerovného přístupu k pozicím, zdrojům atd.)
 3. genderové role (učení se genderovým rolím reprodukuje ony dva výše zmiňované aspekty).
- Harding ukazuje mechanismus jakoby automatické reprodukce androcentrické genderové organizace světa, jež zakládá dojem jakési její přirozenosti, tradičnosti – z toho vyplývá, že gender je normativní povahy (skutečnost nikdy a nikde genderovému dualismu neodpovídala) a je neustále konstruovaný. Důraz z bytostnosti se přesunuje na procesnost (doing gender).

Dle této analýzy Harding je reprodukce androcentricky genderové organizace světa automatickým mechanismem, který vytváří dojem stálosti, přirozenost a tradice. To ukazuje na normativní povahu genderu (kdy zároveň normativní ideál není nikdy zcela naplňován) a neustálou nutnost jeho konstruování → z ontické povahy genderu se dostáváme do jeho procesuální povahy (doing gender)

Hegemonní mužství – Šmausová tento termín kritizuje za přílišnou simplifikaci, která implikuje, že všichni muži mají nadvládu nad všemi ženami a opomíjí tudíž hierarchické vztahy mezi muži. Podle ní tak jsou to pouze muži v mocenských pozicích, kdo reprodukuje patriarchát (viz mocenské spolky). Podle ní ale reprodukce genderového řádu není o jakémsi jednoznačném a úplném připsání genderových vlastností dle tělesných znaků, ale o hře genderových rolí, která vyžaduje genderový kontext

→ neexistuje jednotná a celistvá identita, ale spíše „rolové výseče“, které v souvislosti na kontextu potlačují a aktivují určité segmenty rolí → jedince nelze redukovat na jednotnou a fixní identitu

Důsledky přístupu Šmausové k problematice heterosexismu:

- Gender a pohlaví jsou konstrukce, které jsou osvojované prostřednictvím nenásilných normativních genderových předloh a sankcí. Je to přesvědčení o svém genderu, co je základem pro vytváření korespondující pohlavní identity, nikoli naopak.
- Heterosexismus je stejně jako gender a pohlaví reprodukován těmito neuvědomovanými mechanismy a to tak, že jakožto společenský ideál je samozřejmou většinovou normou.
- Součástí toho, co je „normální biografie“ (tj. obraz přirozeného a komplementárně se doplňujícího mužství a ženství) je také představa o „správné“ a „přirozené“ sexualitě (heterosexualitě). Heterosexualita je privilegovaná tudíž i normativní kategorií čímž všechny jiné

formy sexuality se stávají podřadnými a deviantními. → „normální biografie“ je založená na skrytém a inherentním nátlaku k heterosexuality (a jako taková je normativně předepsaná a sankcionovaná).

Podle **M. Foucalta** je heterosexuality i důsledkem dvojího těla – život a těla lidí jsou od narození formována způsoby, jež zajišťují jejich maximální využitelnost pro výrobní proces. Tělo bylo chápáno jako stroj, jehož výcvikem se dosáhlo větší užitečnosti a poslušnosti a tělo jako prostor, které sloužilo jako podklad biologických procesů, plodnosti, porodnosti, úmrtnosti. Sexuality pak sloužila jako princip regulací tohoto dvojího pojetí těla.

Ondrisová ve svém textu *Neviditelná menšina* mluví o stejné věci jako Katz. Homosexuality jako kategorie byla vytvořena až na konci 19. století, po desítkách neúspěšných pokusů o její léčbu, byla označena za celoživotní a nezměnitelnou variantu sexuální orientace. Mnoho gayů a leseb také trpělo různými depresemi – i zde se ukázalo (a bylo přiznáno), že je to kvůli jejich okolí – odmítání jiné orientace z pohledu skupiny, která se definuje jako heterosexuality. Toto chování se označuje jako homofobie nebo (v poslední době a hlavně v zahraničí) jako heterosexismus. Ondrisová dále píše o tom, že heterosexismus si většinou neuvědomujeme. Povinná heterosexuality je ustanovena institucionálně, je označena za běžnou. Instituce nám stále ukazují, jak vypadá běžná rodina, říkají nám, jaké chování můžeme očekávat od muže a jaké od ženy -> tím nastavují pouze jeden pohled na svět. V poslední době je tendence tlačit lidi k toleranci -> lidé tak zaujmají neutrální postoj k homosexuálům, ale předpojatost vůči rozličným formám sexuality stále existuje, ač zastává subtilnější formy. Mnoho z nich je neuvědomovaných: např. neaktivnost – pokud někdo útočí na homosexuála (slovně nebo i jinak) a my nevyjádříme nesouhlas, stáváme se tichými spoluúčastníky homofobie. Dalším problémem je dle Ondrisové vnímání homosexuála jako součástí nějaké kolektivity, nikoli jako individua. Faktory, které ovlivňují (negativně) postoje vůči homosexualitě jsou: náboženství (většinou odmítá), b. pohlaví – muž (muži, kteří se zastávají homosexuálů, jsou označeni za gaye, kdežto ženy zaujmají k homosexualitě většinou kladný vztah), vzdělání a věk (starší a méně vzdělaní lidé mají většinou negativní postoje), kontakt s homosexuálem (bylo dokázáno, že osobní zkušenost – tedy to, že znám někoho blízkého, kdo je homosexuál, ovlivňuje pozitivně mé vnímání homosexuality). Poslední teze také pomáhá k uvědomění, že homosexuálové jsou individua, nikoli skupina se stejnými myšlenkami a názory a totožným chováním. Ondrisová uzavírá teorií Arnolda Mindella, který tvrdí, že napomáhání uvědomování si privilegií spojených s heterosexuality je základem a pomáhá s respektováním lidí s neheterosexuality orientací. Např. pokud jdeme z kina s partnerem/partnerkou a můžeme se s ním držet za ruku, když je nám to příjemné, měli bychom si uvědomit tento pocit a dopřát ho i jiným.

Sokolová vymezení vůči heteronormativě staví skrze otázku, co mají LGBT lidé společné, co je tématem tzv. GLBT (gay, lesbické, bisexuální a transgender) otázky? Na první pohled se může zdát, že hlavním tematizujícím aspektem je tzv. odlišná sexuální orientace a genderová identita. Již z tohoto pojetí je ale zřejmé, že základním prvkem této „odlišnosti“ je její vymezení oproti normativní heterosexuality, z čehož vyplývá i její marginalizovaná dimenze. Navíc je těžké vymezit takovou skupinu – krom jiné sexuální orientace, nemusí mít tyto lidé jinak nic společného (stejně jako heterosexuální bohatý podnikatel a chudá matka samoživitelka) – to ostatně říká i Stedfelt (1998) a Ondrisová. Jinými slovy, je nutné zamyslet se nad tím, co je ve skutečnosti tím pravým důvodem pro tematizaci GLBT jako samostatné otázky. Nejen z odborné literatury, ale zejména z vlastní sebe prezentace GLBT jedinců, aktivit a organizací je naprosto zřejmé, že tím společným jmenovatelem je diskriminace.

Normativní heterosexualita pak působí na celou společnost. LGBT menšiny se cítí být diskriminováni většinovou společností, jež se označuje jako heterosexuální. Homofobii můžeme chápat úzce – tj. jako iracionální strach z homosexuality a homosexuálů, ale také do ní můžeme zahrnout strach z genderové a sexuální rozmanitosti obecně. Druhé pojetí je podstatně širší a také rozšířenější ve společnosti (tj. ne tolik lidí je homofobních z prvního pohledu, ale více už z druhého – v ČR). Diskriminace LGBT skupin vychází z toho, že lidé chápou sexualitu jako binární: Mnoho lidí homosexualitu chápe v podstatě jako „převrácenou“ heterosexualitu, která vychází z binárního pojetí muže a ženy a párového soužití, a jako takovou jsou schopni ji přijmout, neboť zcela nezpochybňuje tradiční vidění světa v dualitách. Jinými slovy, homofobie samotná je ze základu heterosexistický koncept. K transgenderům již ale naše společnost zdaleka tak tolerantní není, což vychází právě ze schopnosti transgender lidí tyto věčné a údajně neměnné dualitní základy s úspěchem zpochybnit.

Homofobie v ČR a médiích (z textu Sokolové):

U nás zatím homofobie není na seznamu nežádoucích a nebezpečných společenských fenoménů jako třeba rasismus, stále je přijatelná a přijímaná jako výraz osobního postoje a individuálních etických hodnot. Toto vnímání značně podporují média ve své neschopnosti rozlišit zejména latentní a skrytou homofobii. Ta je také nejčastější a je v podstatě institucionalizovaná právní a sociální státní politikou, což samozřejmě výrazně ovlivňuje možnosti, které GLBT aktivity v rámci české společnosti mají.

3. Představte alespoň tři konkrétní příklady kritiky duality pohlaví, které studium sexuality nabízí. V čem tato kritika spočívá, na jakých teoretických základech stojí, jaké nabízí alternativy a do jaké míry jsou tyto alternativy efektivní? Jaké má tato kritika důsledky? Představte alespoň tři autory a autorky, kteří se těmito otázkami zabývají.

Texty:

Šmausová, Gerlinda. (2002). „Proti tvrdošíjně předstávě o ontické povaze gender a pohlaví“. In *Sociální studia 7: Politika rodu a sexuální identity*. Brno: FSS MU. s. 15-28.

Kollárik, Roman. (2007). „Výkrik.“ In *Triangle*, ed. by Hana Fabry. Bratislava: Aspekt.

Christina, Greta. (1995). „Bisexualita“. In *Bisexual Politics: Theories, Queries and Visions*, ed. by Naomi Tucker. Harrington Park Press. (přeloženo do češtiny).

Fausto-Sterling, Anne. (2002). „How To Build a Man“. In *Gender and Sexuality Reader*.

Vodrážka, M. (2001). *Život mezi*. Dostupné z: <http://www.translide.cz/zivot-mezi>.

Gerlinda Šmausová v textu *Proti tvrdošíjně předstávě o ontické povaze genderu a pohlaví* (2002) představuje difference pohlaví ze dvou různých pohledů a podrobuje je kritice. (1) *Ontická difference pohlaví v přírodních vědách* – rozdíl mezi ženami a muži je neměnný, ať už je dnes chápán jako méně rozdílný, tradují se zde mikroskopické genetické rozdíly, které údajně odlišují chování mužů a žen. Dojem rozdílnosti podle Šmausové vzniká rozdílem ve vnější konstrukci těla (ale už se nebere v potaz, zde existuje naprostá většina morfologicky shodných znaků). Společenská konstrukce rodu od biologických předpokladů odvozuje, odvolává se na její přirozenost. Gender role je tak něco, co sice není vrozeného, nýbrž naučeného, ale v důsledku je tato rolu silnější než biologické pohlaví.

(2) *Sociologická reifikace (zvěčnění) difference gender* – socializační teorie namísto toho, aby tuto konstrukci vyvracely, ji spíše potvrzovaly. Během času se ustálila i v sociologickém smýšlení ontická představa genderu stejně tak, jako v biologii existuje difference pohlaví. Sociologie totálně přehlíží skutečnost, že zvěčněné kategorie v ní nemají místo (společnost se mění). Měla by zodpovědět tři otázky: 1. jak historicky proměnné jsou rodové a rolové kategorie, 2. jakým způsobem jsou konstruovány, 3. kdo je oním nadřazeným „třetím“, kdo rozhoduje o reprodukci dvou na sebe vztahovaných kategorií muži a ženy, tj. kdo garantuje jednotu difference? K tomu Šmausová vzpomíná Giddense: tradice se nereprodukuje sama od sebe, ale má své strážce, tudíž je nesmysl povídat, že tomu bylo tak vždy a všude. Navíc u genderu je historicky a hlavně kontextově dokázáno, že

jednotlivé role jsou proměnné (jako příklad třeba výzkum M. Mead, kniha *Pohlaví a temperament u tří primitivních společností*).

Současná individualizace identit nabývá podle Šmausové nových rozměrů – lidé jsou vytěsňováni ze sociálních forem industriální společnosti (z třídních, rodinných a dalších vztahů), tradiční formy sociability zanikají a vznikají nové. Genderové identity se také stávají flexibilnější, např. rodiny s jedním rodičem, který se musí přizpůsobit oběma genderům. Více např. v Beck (1986), Možný (2006).

Anne Fausto-Sterling (text *How to Build a Man*, 2002) jako představitelka sociálního konstruktivismu tvrdí, že pohlavní role vycházejí ze stereotypizace. Už vlastně biologie je konstruktem -> lékařský diskurz pak, co se určování pohlaví při narození týče, konstruuje tuto biologickou determinaci. Kritizuje dichotomii dvou kategorií, navíc v medicínském diskurzu je moment rozhodnutí pohledem na penis (je-li malý, je možná hormonální léčba tak, aby se z chlapce tělesně stala dívka -> chlapec by totiž zažíval stigmatizující mužství, kdežto takto vytvořená dívka zažívá ženství X tato dívka bude ale neplodnou ženou, to je v pořádku?). Navíc v medicínském diskurzu je toto podáno jako „medical emergency“ X není to nemoc, ale sociální konstrukt (jsou to lidé, jimž vadí muž s malým penisem). Paradox: lékaři připustí, že lze takto vytvořit dívku (z chlapce), proč tedy nepřipustí, že pohlaví je konstrukce, nikoli biologie?

Fausto-Sterling dále kritizuje J. Moneyho²: (1) za to, že se pokusil takto „předělat“ gender, (2) za tezi, že muž se v plodu musí „vybojovat“ – tj. mužský plod se vytvoří, ženský se stane. Fausto-Sterling poukazuje na to, že ženské hormony také hrají svou roli a jsou aktivní, na to však medicínská věda už nepoukazuje.

Roman Kollárik ve svém textu *Výkrik* odmítá sám sebe označit jako muže nebo ženu³. Necítí se ani tak, ani tak, vyčítá jazyku, že o sobě poté musí mluvit ve středním rodě. „*Mám identitu, ta ale nezapadá do nabízených kategorií*“. Kritizuje tak dualitu, ze které není schopen si vybrat. Jako nejjednodušší řešení v rámci systému vidí zavedení třetího pohlaví (v USA v některých státech – Others). X Víme, že v našem systému je to velmi těžko realizovatelné (už např. jen z rodného čísla vidíme, o jaké biologické pohlaví se jedná, o jaký věk jde... - vše vidíme z čísel, která ale mají být anonymní).

2 http://cs.wikipedia.org/wiki/John_Money - případ chlapce, který při nehodě přišel o penis

3 Romana bychom mohli označit za transgenera – odmítá kategorie muž a žena, sám se definuje jako individualita. X V dnešní společnosti je ale tlačen k tomu, aby se nějak identifikoval. Když už musí, identifikuje se jako gay muž (je mu to nejbliže).

Kollárik navíc tematizuje důležitou věc: on sám se necítí být ani mužem ani ženou a nechce se někam škatulkovat a už vůbec ne se systému přizpůsobovat. Proto si např. nechce ani měnit jméno na neutrální – to už je přizpůsobení systému a vlastně uznání dichotomie a vlastní jinakosti. Transgenderi jsou hybatelé změny, nezařazují se „doprostřed“ jako to například dělá autorka dalšího textu.

Greta Christina kritizuje dualitu sexuality. Kritizuje dělení lidí na heterosexuály a homosexuály. Sama se identifikuje jako Bisexuálka. Toto označení je však problematické a sama se potýká s různými předsudky (BS jsou přehnaně sexuálně aktivní, nejsou schopni žít plnohodnotný monogamní partnerský vztah,...). Sama se však potýká s problémem dichotomie: říká, že muži ji naučili to, ženy to -> sama se tedy vrací k esencialismu. O bisexualitě mluví jako o celistvé identitě, tedy jako o další kategorii sexuality. Ptá se, co nám zbude, pokud dekonstruuje pohlaví? Dochází ke stejnému názoru jako Warner: často nás přitahuje spíše představa života (mít rodinu, děti,...).

Bisexualita jako koncept: buď ukotvuje dualitu (pak není udržitelná) nebo dekonstruuje úplně vše, včetně kategorií (to se ale Christině nedaří). Např. oproti Kollárikovi: on jako transgender kategorie úplně odmítne, Christina s nimi pracuje – oba jdou za hranici pohlaví partnerů, pak je tedy jakékoli rozlišování na kategorie zbytečné a zavádějící.

Mírek Vodrážka se ve své stati Život mezi zabývá pozicí transgenderů (TG) v současné společnosti, která je dichotomně rozdělena na ženy a muže, homosexuály a heterosexuály

- Rozdělení na muže a ženy nemá biologickou povahu, ale spíše kulturní:
- Vztah biologie a kultury:
 - Tyto dvě kategorie jsou vzájemně hluboce propletené a nelze je oddělit. Stejně jako kultura je i biologie výsledkem určitých historických sil a kulturního kontextu → neexistuje „objektivní biologie“, biologie je vždy určitým způsobem konceptuálně (genderově) uchopená. Sociální dimorfismus je věc společenského původu, nikoli původu biologického a pohlaví je také individuální. (testy dokazující určitou pohlavnost jsou bláhové), gender je fixní
- Život TG jako život „mezi“
 - „mezi“, protože tělo není totožné s „já“, což vede k redefinici pojetí „pohlaví“, které tím přestává být jednotnou a singulární kategorií, ale je pluralitní, proměnlivé a lze jej ztělesňovat rozličnými způsoby chování, (např. móda, kosmetika, sport), jazykově či zásahy do těla (např. plastická chirurgie či hormonů).
 - Na rozdíl od transsexuálů (ti chtějí, aby jejich biologické pohlaví odpovídalo tomu, jak se cítí → konformita s řádem), TG se vymyká jednoznačným kategoriím a tudíž má potenciál proměnit,

„rozpohybovat“ myšlení (což je jediná cesta, jak změnit myšlení) a tudíž i genderový a sexuální řád tím, že rigidní duality konfrontuje s jinakostí a dekonstruuje je → TG může být prostředníkem změny (my všichni jsme ale někde v trhlině, jelikož bytí nás všech není nikdy celé)

- Tím, že TG sami sebe vnímají jako jedince překračující bipolární dělení na muže a ženy, nově tudíž definují, co znamená autentické prožívání sebe sama. Jejich identita je tedy alespoň mezi. X je otázkou, zda ono „mezi“ stačí, protože se stále pohybuje v dualitě.

- Utváření identity - Identita je utvářena vlivem dichotomicky založené veřejnosti a jejího způsobu bytí → strach, že nezapadám, že nikam nepatřím.
- Reprodukce řádu - Bipolární a homogenizující pojetí genderu stále přetrvává, kvůli profitu většinové společnosti.

4. Definujte esencialistický a konstruktivistický přístup ke studiu sexuality a vysvětlete rozdíl mezi nimi. Rozeberte teoretická východiska obou přístupů, vysvětlete, co nám umožňují, v čem jsou jejich limity, a zhodnoťte, zda jsou vzájemně kompatibilní či nikoliv. Uveďte konkrétní příklady (texty, studie, výzkumy) obou přístupů a autory/autorky, spojované s oběma přístupy.

Texty:

Šmausová, Gerlinda. (2002). „Proti tvrdošijné představě o ontické povaze gender a pohlaví“. In *Sociální studia 7: Politika rodu a sexuální identity*. Brno: FSS MU. s. 15-28.

Fausto-Sterling, Anne. (2002). „How To Build a Man“. In *Gender and Sexuality Reader*.

Hajnová, R. *Kouzelnice s pohlavími* (rozhovor)

Fifková, H. a kol. *Transexualita*. Praha: Grada, 2002. (úryvky)

ESENCIALISTICKÝ PŘÍSTUP

Biologický determinismus, pohlaví je biologickou daností a rozdíly mezi muži a ženami jsou biologického původu. Podle této teorie existuje určitá objektivní podstata mužství a ženství, přičemž podstatu ženství sdílejí všechny ženy a podstata mužství je společná všem mužům.

- skutečnosti, že se pohlaví:
 1. redukuje na rozdílnou anatomii orgánů sloužících k rozmnožování;
 2. rodové rozdíly jsou těmito orgány určeny

Přístup, který upevňuje představu, že dělení lidstva na muže a ženy splňuje praktickou pořádkovou funkci, předpokládá, že tzv. ontický, substanciální rod existuje a existuje i substanciální, homogenní mužská nebo ženská identita. Tato ontická představa zde přežívá i v samém konstrukt genderové identity, a sice v oné naivní představě, že muži hrají vždy jen tzv. mužskou, ženy vždy jen ženskou roli.

Ontická diference pohlaví v přírodních vědách (Šmausová)

- rozdíl mezi muži a ženami byl tradičně chápán jako neměnný, přirozený, bytostný, tj. ontický rozdíl
- rozdíly byly založeny na morfologických, hormonálních a genetických rozdílech – to prý determinuje rozdíly v chování mužů a žen (Degler 1990)
- přirozená reprodukce, která dosud předpokládá existenci dvou pohlaví je bezesporu nutným předpokladem trvání společností

Rozpor

- sociální vědy proti této biologické extrapolaci pohlavních rozdílů do společenských věd vznesly námitku, že to nejsou přírodní znaky (pohlaví, sex), ale specifická socializace k mužským a ženským rolím, která vede k rodovým rozdílům v chování (gender)
- Šmausová upozorňuje na fakt, že sociologové udržují kategorii genderu jako druhou přirozenost (sociologie gender sice chápe jako konstrukt, ale nadále s ním pracují jako s pohlavím), navíc něco takového jako je neměnnost, nemá v sociologii co dělat (společnost se vyvíjí)
- genderové role sice nejsou vrozené, ale během života se stávají jakousi druhou přirozeností
- společensko-politický diskurz se točí kolem otázky, zda se má diference mezi muži a ženami považovat za stav hodný zachování (např. pomocí žen vnášet ženskost do veřejného života), anebo jestli je vhodnější vycházet z genderové rovnosti (a tedy jakési zastupitelnosti zkušenosti)

Tady jako **příklad zde použít třeba i článek Katze** (lékař Kiernan označuje homosexuály za převrácené heterosexuály, což je v podstatě esencialismus).

Jako esencialistický můžeme označit i přístup k transsexualitě. Dnešní požadavek je změnit člověka z jednoho pohlaví na pohlaví druhé, jedinec se musí rozhodnout „čím chce být“. S tím nesouhlasí transgendeři⁴, kteří změnu pohlaví nepovažují za nutnou, jejich cílem je vyvléknout se z binarity pohlaví.

Za typický přístup k transsexualitě lze považovat přístup sexualogického oddělení **FN v Brně-Bohunicích** a jeho přednostky **Růženy Hajnové**. Toto oddělení je specializováno na přeměnu pohlaví u lidí, kteří se označují jako transsexuálové.

Zásadní roli v „proměně“ hraje vizualita: „*Někdy se stane, že diagnózu uděláte od dveří, protože vidíte, že vstoupil omyl přírody*“ (...) „*Je jeho psychika připravena pojmout problémy spojené s tím, že bude nehezká žena, bude čnit v davu a jeho začlenění bude podstatně horší?*“ (Hajnová, rozhovor). Cílem operace a hormonové terapie/léčby je nerozeznat přeměněnou ženu od ostatních mužů a naopak.

4 např. text Kollárka.

Trochu protipólem stojí **pražská klinika** a její představitelka **Hana Fifková**. Filosofii tohoto pracoviště je obracet se spíše na klienta a na jeho přání. Přeměna pohlaví zde tak není spojena s tolika vyšetřeními jako v Brně.

Transsexualita se v ČR bere jako diagnóza. Je to něco nenormálního. Na druhou stranu operaci a léčbu hradí stát X stát ji povoluje a zakazuje určitým jedincům (je na rozhodnutí lékaře, zda jedinec smí nebo nesmí podstoupit tuto přeměnu). Jedinec je ve společnosti většinou akceptován, ale jde spíše o soucitnou toleranci, není brán jako rovný (*je to chudák, oběť přírody,...*)

KONSTRUKTIVISTICKÝ PŘÍSTUP

Svět, ve kterém žijeme, spoluutváříme v procesu sociální interakce a komunikace. Věci, které vnímáme jako přirozené a zjevné, mohou být ve skutečnosti výtvozem určité kultury nebo společnosti. Nepopírá, že existují biologické rozdíly mezi muži a ženami, současně ale zpochybňuje představu mužského a ženského chování jako biologicky daného, přirozeného.

Text Fausto-Sterling

- vymezuje se proti esencialistickému paradigmatu a vychází ze sociálně konstruktivistického
- tvrdí, že muži se nerodí, ale jsou konstruováni
- kritizuje samotnou biologii – tvrdí, že to není faktem, ale i biologie je konstrukt – s vědeckými poznatky bude zacházet jako s textem k dekonstrukci
- jde i o dekonstrukci lidského těla – lékařští vědci cítí v biologii pravdu a věří tělesnosti, ale to autorka kritizuje
- autorka zkoumá vědecko-lékařskou literaturu, kterou pojímá jako další soubor textů k interpretaci a vědecké analýze
- lékařská literatura mužské formuluje jako aktivní, zatímco žena je pasivní – žena se totiž jen stane (ale přitom je známé, že ženské hormony jsou aktivní, ale lékařská literatura toto ignoruje)
- je definovaná normalita a skrze ni se definuje abnormalita (ucelený kruh)

- psycholog *John Money* – rozšířil embryologický vývoj o psychologický
- tvrdí, že všichni lidé začínají ve svém vývoji na stejné cestě, poté se ale dostaneme na rozcestí, kde se identifikuje žena a muž (tato cesta končí pozdní adolescencí)
- vždy ale tento vývoj dospěje pouze ke dvěma koncům, i přestože má několik možností vybočení ze své cesty – nakonec se ale vždy staneme ženou nebo mužem

- pokud se ale neidentifikujeme jako muž či žena, jedná se o abnormalitu
- Money argumentoval tím, že v rámci vývoje máme 10 momentů (např. narození dítěte, kdy řekneme: Je to chlapec, či holčička; hormonální změna v rámci puberty apod.), kdy se vývoj může vydat špatnou cestou – autorka se ale vymezuje, že možnosti vždy vyplývají jen dvě, pro muže a ženu
- když se ženám narodí chlapec, který má problém – pokud má malý penis, dělá se z chlapce dívka – autorka se zabývá tím, proč je to nutné, natlačit je do dvou krabiček
- je to vysvětleno tím, že by muži v dospělosti byli stigmatizováni (a to více než dívky), protože by nebyli dokonalými muži a neschopnými reprodukce (proto raději vytvoří neplodnou dívku, pořád to prý bude lepší, než nedokonalý muž)
- proč k tomu rodiče dávají souhlas – je to v moci lékařů
- pro mužské tělo je anatomie mnohem důležitější (abnormality vagíny neřeší, ale penis se řeší vždy) – důležitá je totiž sociální funkce penisu
- důležité je, že se nejedná o lékařskou záležitost, ale jedná se o sociální konstrukt
- nakonec dochází k faktu, že socializace je důležitější (a to argumentují i biologové) – když máme biologicky mužské tělo a vychováme ho jako dívku, pak je tělo důsledkem socializace a je tedy silnější než biologie

LIMITY

Esencialismus – myšlenka, že homosexualita je vrozená, přirozená → v některých diskuzích esencialismus lze použít jako legitimizační potenciál (homosexualita není nemoc, něco se dá vyléčit a ono to zmizí), ale zároveň to může narušovat pozice feminismu a konceptu genderu, jako sociálně konstruovaných rolí mužů, žen, identit apod. A. M. Jagose: etický model identity je diskriminační, zužuje politiku identity – lesba je biologická žena, která nespí s muži.

Konstruktivismus – rány zasazují zejména výzkumy Johna Moneyho – výzkum: názor, že sexuální identita dítěte se definitivně zkonsoliduje až v určitém věku, pozorování intersexuálních lidí, o nichž se domníval, že jejich gender více odpovídá výchovnému vlivu než biologickému pohlaví.

Kauza Bruce/Brenda/David: domníval se, že gender odpovídá více výchovnému vlivu spíše než biologickému pohlaví. Jednomu z jednovaječných dvojčat omylem spálen celý penis. → pohlaví dítěte operativně a hormonálně změněno na ženské – Brenda. Dítě vychovávalo jako dívka, ale chovalo se jako chlapec. V 15 letech operativní změna na chlapce – David. Celoživotní problémy chlapce – nakonec spáchal sebevraždu, vyšetřování u Moneyho vnímal jako sexuální zneužívání. Money tento projekt publikoval jako úspěšný, až v roce 1997 byl odhalen Diamondem jako selhání.

Výzkum Sandry Lipsitz Bem: 70. léta, dotazníky ohledně zjišťování maskulinity/femininity → kombinace feminismu a empirického výzkumu, zaměření se na genderově stereotypní vlastnosti. M a F se nevyklučují, jsou to dvě nezávislé dimenze. Dotazník pohlavních rolí nicméně nestuduje reálné rozdíly mezi pohlavími, ale byl vytvořen na základě vlastností, jež jsou západní společností žádané u mužů a u žen.

Dá se sem dát jakýkoli text ... (Pokud jste některá četly něco zajímavého a dobře zapamatovatelného, co je opravdu esencialistické/konstruktivistické, dejte sem prosím odkaz/anotaci) Díky!

5. Vysvětlete termín „politika identity“ a zasadte jej do LGBT kontextu prostřednictvím alespoň tří autorů/autorek, kteří se různým pojmáním nebo aspekty politiky identity zabývají. Uvedte, v čem podle těchto autorů a autorek spočívají pozitivní, přínosné či obohacující aspekty politiky identity na straně jedné a negativní či limitující aspekty této politiky na straně druhé.

Texty:

Jagose, Annamarie. (2004). „Limity identity“. In: *Lesby – by – by*. Bratislava: Aspekt. s. 353-366.

Warner, M. (1999). Politics of sexual shame. *The Trouble with Normal: Sex, Politics, the Ethics of Queer Life*. Harvard U. Press:1-40.

Barša, Pavel. (2002). Politika rodu a sexuální identity. Sborník prací FSS Brněnské univerzity

Rupp, L. – Taylor, V. (2003). Thinking about Drag as Social protest. In *Drag Queens at the 801 Cabaret*. University of Chicago Press.

Halberstam, J. (1998). Drag kings: Masculinity and Performance. In *Female Maskulinity*. Duke University Press.

Goffma, E. (2003). *Stigma. Poznámky o způsobech zvládnání narušené identity*. Praha: SLON.

POLITIKA IDENTITY

- politika identity je dobře známá z gay a lesbických hnutí a charakterizuje ji „etnický či menšinový model skupiny“
- jejím určujícím rysem je protest proti společensky nařízené kategorizaci tím, že se lidé na jejím základě začnou organizovat
- v našem případě se jedná o protesty proti heteronormativitě
- běžně se přitom apeluje na právo stejného zacházení pro všechny lidi, včetně budoucích generací (v tomto případě) neheterosexuálních lidí
- odlišnost je předkládána jako neškodná, lidé s minoritními charakteristikami se snaží sami sebe prezentovat jako normální „lidi odvedle“
- nedostatkem tohoto modelu je jeho tendence omlouvat odlišnost tím, že „jsme se tak prostě narodili“
- implicitně se tím sděluje, že v případě, že by měl takový člověk možnost volby, zvolil by si většinovou orientaci/identitu či tělo
- heterosexuality je tedy pojmána jako standard a menšinový status jako nezaviněný ale méně žádoucí či hodnotný stav

- lidé, kteří svou orientaci vyjadřují mimo heterosexuální, se často shlukují v podobě LGBT hnutí

Pavel Barša

- v angloamerickém sociálně-vědném a intelektuálním prostředí se dostal výraz „politika identity“ do užívání v posledních třech desetiletích 20. století
= slouží pro označení hnutí a mocenských konfliktů, které povstávají nikoliv proto, že lidé hájí protikladné zájmy či ideje, ale proto, že jsou nositeli různých skupinových identit, ať už definovaných biologicky (pohlaví, barva pleti), psychologicky (rod, sexuální orientace), etnicky (předkové, zvyky) či kulturně (náboženství, jazyk)
- zájmy a ideje jsou (alespoň v principu) oddělitelné od svých nositelů, a lze tedy o nich vyjednávat a diskutovat (to neplatí o těchto identitních rysech)
- přestože podle názoru konstruktivistického proudu v současné sociální vědě ani ony nejsou něčím „daným od přírody“, ale jsou naopak historicky a kulturně vytvářené, z hlediska jednotlivce socializovaného v dané kultuře se tyto rysy jeví nikoliv jako volitelné a svobodně manipulovatelné, ale naopak často jako neoddělitelně spjaté s intimním pocitem vlastního já
- proto mocenské konflikty podnětené příslušností k různému pohlaví, rase, etniku, národu, náboženství či sexuální orientaci vykazují méně tendencí ke kompromisu než konflikty zájmové a ideové
- zatímco o materiálních zájmech lze smlouvat a o ideách debatovat, boj o uznání identity většinou těžko snáší racionální „více/méně“ a má sklon se vyhrcovat do „buď/anebo“
- v politických hnutích spjatých se sexuální identitou lze schematicky rozlišit 3 fáze:
 - 1.) univerzalistickou,
 - 2.) diferenční,
 - 3.) dekonstruktivistickou
- (1) nejdříve se nositelé politicky a kulturně podmaněných či vyloučených identit – ženy, gayové, lesbičky – snaží o potvrzení své obecné lidskosti a získání právně-politické rovnosti (tento boj o uznání jejich rovné důstojnosti jakožto nositelů obecně lidské identity, je však záhy vystřídán bojem o uznání jejich rovné důstojnosti jakožto nositelů zvláštní skupinové identity)
- (2) univerzalistický zápas o uznání individuální rovnosti střídá partikularistický zápas o uznání skupinové různosti (v rámci sexuálních menšin) – nejde jen o to, aby společnost uznala, že

ženy, gayové a lesby jsou také lidé (se stejnými právy jako muži a heterosexuálové), ale o to, aby byla navíc uznána jako hodnotná (a tedy plně lidská) i jejich ženská, gayská a lesbická identita

- (3) v této fázi se pozornost přesunuje z boje o uznání identit k procesům jejich utváření a přetváření – „konstrukce“ a „re–konstrukce“ - cílem je vytvořit takovou svobodu, aby jedinec nebyl ani tím, ani oním – tedy svobodu vytvářet nové formy bytí, které překračují zavedené skupinové kategorie (právě tento obrat symbolizuje hnutí queer)

Michael Warner

- napadá normalitu a ukazuje nám, jak se normalita utváří
- jeho pozice je nenormativita

Hovoří především o politice sexuálního studu - existují nepsaná pravidla, která předpokládá, že se člověk narodí jako heterosexuál apod. - na základě toho se utváří normalita. Od lidí máme určitá očekávání, někdo je ale zranitelnější než druhý. Navíc ti, co nespádají do normativity jsou neustále podrobena moralizování od druhých.

Tito lidé mohou být zatlačeni do prostoru, kde je argumentace ovlivněna normalitou (kromě toho, že se lidé cítí jinak, tak jsou ještě k tomu zatlačeni do studu, ticha - nemají hlas - informační systém jim totiž neumožňuje vyjádření = politická dimenze studu). Je to neviditelné, ale zároveň pro tyto lidi nejvíce nebezpečné. K tomuto tichu je vede oslava normality a heterosexuality všude kolem. Ticho je spojeno se strachem - od mala děti bojují s nemyslitelností vlastních tužeb.

Nejdůležitějším důsledkem politiky studu jsou právě ty tiché a zamlčované nerovnosti, proto se normalita bere jako přirozená (pokud proto tedy nemáme pojmenování, že něco může být jinak, může nám to vůbec dojít?) Pro stigmatizované je největším problémem internalizace - tito lidé by totiž neměli přijmout své pozice, ale dát jim hlas. Tato internalizace vede i k problematice identity - z toho se může stát tzv. syndrom problematické identity. Nejtěžší je tedy vytvoření prostoru, který by byl sexuálně neutrální!

Leila Rupp a Verta Taylor – *Drag Queens at the 801 Cabaret (212 – 221)*

Autorky se k tomuto překračování genderových rolí staví pozitivně, jde o podkopávání genderových rolí a o boření bariér. Drag kings a drag queens vidí Rupp stejně, nestaví je proti sobě.

Zásadní na Dragu je to, že nám umožňuje vnímat politickou akci -> je to spojené s komerční sférou. ty performance nejsou didaktické, ale jsou součástí zábavy. Někdo se na d tím zamyslí ... X někdo to může vnímat jako negativní právě proto, že je to komerční.

Jinou debatu vede např. **Judith Halberstam (*Drag Kings: Masculinity and Performance*):**

Drag nic nezpochybňuje, naopak upevňuje stereotypy a rigidní role, jde jen o extrémní zobrazování rolí a o performanci stereotypních atributů. Toto předvádění pouze ukotvuje institucionalizovanou heterosexuální.

Halberstam kritizuje drag queens:

- obráceně tato zábava většinou nefunguje, tj. ženy nepředvádí muže:
- dospělá maskulinita totiž není performovatelná, narušilo by to moc (tzv. koncept heroic maskulinity)
- je možná pouze performance femininity nebo odlišných mužských identit
- existuje zde zásadní asymetrie mezi maskulinitou a feminitou
- rozdílnost:

Drag king	Do očí bijící rozdíly, kdy ženský drag odhaluje struktury dominantní maskulinity
Drag queen	Podřízené stereotypy, parodie

Venez boys (film):

„A film journey through a universe of female masculinity. A legendary Drag King Night in New York is the point of departure for an odyssey to transgendered worlds, where women become men - some for a night, others for their whole lives. What motivates them? What changes take place? What do they dream of? The drag kings of New York meet in clubs and change lustfully into their male alter egos, parodying them and exploring male eroticism and power strategies. In London we see women experiment with hormones to become new men and 'cyborgs'. Masculinity and transformation as performance, subversion or existential necessity.“

- může vypadat jako kolektivita, nicméně každý z vystupujících je úplně jiný, má jiný příběh

Diana Thorpe: naučení se tomu, jak ovládnout prostor jako muž. Nejenom, že je to naučitelé, ale potom to ruší kategorizaci pohlaví: může se to naučit ona, můžou se to naučit všechny ženy. Workshop nám říká, že vstupujeme do zkonstruovaného genderu, jde jen o nabalování vlastností a dovedností.

X kritika *Halberstam:* je to pouze pro heterosexuální ženy, ale nemá co nabídnout ženám, které se pohybují na okraji identity.

Navíc je to problematické v binaritě muže a ženy (když jsem muž, leží mi svět u nohou) X ženy nemají moc, žena se tam musí projevit maskulinně. K tomu ale nepotřebuje převléknout se za muže, jelikož maskulinita není výsadou mužského těla, říká Halberstam.

Annemarie Jagose: *Limity identity*

Emancipační model GL hnutí (60. léta)

- radikální, opoziční politika s cílem otřesení stávajícím heteronormativním systémem. Cílem není jen rovnoprávnost, ale i problematizace a rozrušení genderových kategorií a celého sexuálního a genderového řádu. Očekávali od toho více svobody nejen pro menšiny, ale pro všechny. Způsob prosazování cílů: protesty v ulicích.
- Po období aktivismu, tváří v tvář nedosahování cíle, přichází deziluze a postupně na řadu v 70. letech přichází druhý model hnutí GL

Etnický model GL hnutí (70. léta)

- Je založený na asimilačním pojetí politiky identity, který opouští požadavek radikální změny a soustřeďuje se na změnu kontinuální, v malých krocích.
- Tento model pak ale nekriticky přejal hierarchizované bipolární genderové a sexuální kategorie a vycházel z přístupu odlišnosti založené na dualitách (muž-žena, HM-HT), která ale má být rovnoprávná. → tento přístup konstruuje HM jako legitimní menšinu, která má svébytnou kulturu a není otevřená všem, protože její součástí se může jedinec stát pouze tím, že má pouze určitou sexuální orientaci → identita je tak založená na specifickém vymezení jakožto příslušnosti k určité samostatné skupině
- Pozitivní přínos:
 - Ustanovení kategorií GL identit vedlo k jejich uznání, k přijetí jako legitimní menšiny a prosazování rovnosti
 - Vznik koherentní komunity založené na kolektivní identitě
 - Stejně jako první model, pracuje s kategorií sexuality jako kulturně podmíněnou
- Kritika tohoto přístupu:
 - na rozdíl od 60. let otázka identity není možností otevřenou všem
 - neproblematizuje dualitu, pohlaví sexuálního partnera je určující pro identifikaci jedince → posílení heteronormativity

- dochází k dalšímu vylučování – tentokrát těch, kteří se vymykají nově vymezeným kategoriím gay a lesbické identity → dochází k centralizaci a marginalizaci identit a vzniku normativních kategorií v rámci GLBT (privilegování určitých identit a patologizace jiných).
- Opomíjí také interseksionalitu

Lesbický model

- Usiluje o zachování odlišnosti a definici sexuality a kultur v opozici vůči s jejich dominantnímu, maskulinnímu vymezení
- → politický lesbismus = projev feministické sexuality
- Kritika: sice může heteronormativitu problematizovat, ale nesubvertuje její genderové a bipolární základy. Zároveň také pracuje s mýty ideální ženské sexuality (odmítání provozování „maskulinního“ sexu, podpora monogamních vztahů apod.)

Lesbický feminismus

- Kritika všeho, co se vymyká „standardním“ formám lesbické sexuality jako ideologicky podezřelého přejímání patriarchálních hodnot (např. BI – chtějí si udržet HT privilegia; Butch a fem jsou založené na genderové diferenci; SM jako erotizace násilí a mocenské dominance).

Hnutí gayů

- Naopak založeno na přijetí sexuální různorodosti. Diskuse jsou vedeny spíše o mezigeneračním sexu (spojeno s problémem HM pedofile → diskuse o definicích pojmů jako moc, souhlas, dětství atd.) a sadomasochismu

K doplnění
(tato teorie velmi kritizována)

Goffman

a. **Sociální identita** – jedinci jsou společnosti kategorizováni dle určitých kategorií a atributů, jež jsou ustavené jako běžné, normální a přirozené (příčemž virtuální a skutečná identita mohou být v rozporu). Jedná se o mechanismus normativního očekávání a oprávněně předpokládaných výsledků.

b. **Stigma** – označuje nevhodný atributy jedince, který jej se odlišují od normativních stereotypů a ostatních osob z kategorie, jejíž součástí by mohl být. Je to relativně trvalý jev.

- Typy stigmat:
 - Tělesná ošklivost
 - Charakterové nedostatky (např. nezaměstnanost, homosexualita, věznění)
 - Kmenová stigmata (např. rasa, národ, náboženství)
- Diskriminace stigmatizovaných jedinců vyplývají z předpokladu jejich menší lidskosti. Dále to vede k definici jedince (případně i jeho okolí, např. příbuzných) právě na základě stigmatu.
- Internalizace stigmatu – otázka „přijetí“ osoby se stigmatem se váže jak na sebepojetí, tak i na to, jak je osoba přijata okolím. Mechanismus: jedinec zná stereotypy a ví, co je považováno za stigma a tento pocit přebírá.
- Dva typy osob:
 - Diskreditovatelný – stigma jedince není na první pohled viditelné, lze jej tajit, což s sebou nese dilemata a zároveň možnost vyjednávání vlastní pozice. Otázka zde je zda stigma odhalit či ne.
 - Diskreditovaný - stigma je na první pohled viditelné a neexistuje tudíž prostor pro vyjednávání. Je zde ale menší pocit viny za to, jaký jedinec je (stigma jsme si nevybrali). Otázkou zde ale je, zda bude jedinec akceptován.

c. **Techniky kontroly informací:**

- Skrývání symbolů stigmatu
- Používání disidentifikátorů (strategie zacházení se symboly prestiže a stigmatu)
- Vydávání znaku jednoho stigmatu za znaky druhého, méně závažného stigmatu

- Okolí se může podílet na zakrývání stigmatu (např. částečné přebírání odpovědnosti, zároveň je ale spojeno s možností uplatňování moci nad stigmatizovaným)

- Strategie rozdělování (malé skupině se stigma odhalí, ví všechno, ostatní neví nic)

- Udržování si odstupů

- Asimilační techniky (předstírání, zastírání)

- Záměrné sebeodhalení

d. **Ambivalence identity** (viz také vymezení u Warnera)

- Vyplývá z osvojování si hodnot a norem společnosti a současné nemožnosti je naplňovat. To vede k ambivalentnímu postoji ke svému já a k druhým lidem se stejným stigmatem, kteří se chovají stereotypně. Nemožnost skupinu ani zcela přijmout, ani odmítnout.

e. **Militantnost** – úsilí zbavení se stigmatu může vést k takové politizaci života, která povede k ještě větší stigmatizaci jedince, resp. k jeho odlišnosti. Má to řadu problematických aspektů:

- Upozorňováním na určité stigma pak tuto kategorii upevňuje, protože upevňuje veřejný obraz odlišnosti a ukazuje, že se jedná o něco skutečného

- Obraz spolu - stigmatizovaných jako jedné a reálné skupiny.

- Prezentace svých snah jazykem a stylem dominantní skupiny či „nepřátel“

f. **„Správné přizpůsobení“**: stigmatizovaný by měl přijímat sám sebe jako stejně hodnotného a rovného s ostatními. Zároveň by měl ale předcházet situacím, ve kterých „normální“ osoby mohou jen obtížně předstírat toto jeho pojetí. Měl by také prezentovat své stigma jako ne příliš velkou zátěž a že nutnost toto stigma řešit jej nijak neodlišuje (vybájené přijetí, vybájená normálnost).

g. **Politika identity**: jak vlastní, tak cizí skupina nabízí určitou identitu, která slibuje, že bude li naplňovaná dle jejích pravidel, tak se jedinec vyrovná sám se sebou a stane se celým člověkem. Vede to ale k tomu, že ona kolektivní identita není zcela „pohodlná“, jedinec může být cizincem ve svém těle, skupina mluví za něj (problém reprezentace – viz přesahy kursu postkolonialismu). Vede to k dalším ambivalencím kdy najednou je jedinec jak normální tak i odlišný, přičemž tato odlišnost je odvozovaná od společenských norem.

V díle Erwina Goffmana „Stigma“ je jedním z klíčových pojmů pojem „identita“. Goffman dochází k zásadnímu tvrzení, že stigmatizovaný člověk má tytéž představy o identitě jako tzv. „normální“ nestigmatizovaní jedinci, které autor označuje jako „my“. Stigmatizovaný jedinec přijímá měřítko ze širší společnosti a je si zřetelně vědom toho, v čem druzí spatřují jeho vadu, čímž se v postatě sám podílí na upevňování představy o tom, že nesplňuje ony normativní požadavky a se svým stigmatem tak „vyslovuje“ souhlas. Goffman uvádí, že „rozhodujícím momentem se stává hanba, vyvěrající z toho, že vnímá jeden ze svých vlastních atributů jako něco poskvrňujícího...“

Stigmatizovaný na svou životní situaci může reagovat různými způsoby:

1) Může se pokusit o nápravu toho, co považuje za objektivní podstatu své vady (př. plastická operace). Takový zákrok je pro novou identitu jedince velmi zásadní. Problém spočívá v tom, že člověk vždy nezíská status „normálního jedince“, ale spíše dojde k určité transformaci v jeho sebepojetí i v jeho pojetí druhými – stává se jedincem, který o sobě ví a o němž se ví, že podstoupil nápravu své vady.

2) Může se pokusit napravit svou vadu nepřímo – tj. snaží se vynikat v činnostech a oblastech, se kterými se u lidí s podobnou vadou nepočítá;

3) Může se odvrátit od reality a pokoušet se o nekonvenční interpretaci charakteru své sociální identity. Pod vlivem či tíhou svého stigmatu má jedinec tendenci zvýšeně kontrolovat své jednání a chování, které více či méně souvisí se stigmatem, a v zásadě tak cenzuruje svou vlastní identitu. Stigmatizovaný má v kontaktu s okolím pocit, že je neustále „pod lupou“, že si musí dávat pozor na každé slovo; hlídá si, jaký dojem na ostatních zanechá atp. Goffman uvádí, že projevy stigmatizovaného můžeme pozorovat například i v posturice, mimice a gestikulaci jedince – v situaci smíšeného kontaktu může následovat preventivní obranné přikrčení, klopení očí atd. Sociální identita jedince tím utrpí další šrámy: jeho úzkostné nezakotvené interakce s okolím v nás vyvolají pocity, že je stigmatizovaný buď příliš agresivní, nebo příliš ostýchavý.

Hlavní okolností života stigmatizovaného je optimální nakládání s informacemi vztahujícími se ke stigmatu. Jedinec se tyto informace snaží regulovat, čímž opět do určité míry cenzuruje svou vlastní identitu – vznikají dilemata, co dát či nedat najevo, říci či neříci, přiznat či nepřiznat, lhát či nelhat. Goffman podotýká, že k takové cenzuře informací dochází v každém jednotlivém případě vždy znovu a znovu: jde o to komu, jak, kdy a kde. Za klíčový aspekt v procesu „předstírání“ pokládá Goffman aspekt „viditelnosti“.